

שיטת הזוהר בענין ג' סעודות בשבת

כבוד הרב הגאון בנש"ק מוהר"ר מאיר אליהו טברסקי שליט"א,

ר"י דרבינו יצחק אלחנן,

שלום וברכה.

אקלע לידן הקובץ החשוב "בית יצחק" כרך ל"ו, ובו ב' מאמרים מכת"ר בענין סיפור יציאת מצרים בהגדה של פסח, ובענין ג' סעודות בשבת. קראתי אותם והיו לי לעונג גדול, ובפרט בשבת ק'. ובאתי בזה בהערה אחת.

בעמ' 249 מביא כת"ר השאלה הידועה אודות מי שאכל ג' סעודות בשבת, כל אחת מהן כסעודת שלמה בשעתו, אבל לא כיוון בלבו לשם מצות שבת, אלא כאכילה בעלמא. האם קיים בזה מצות כבוד ועונג שבת אי לאו. ותירץ שהסעודה לא נחשבת מאומה אלא כסתם אכילה בעלמא, ולא קיים בזה מצות כבוד ועונג שבת.

והביא אסמכתא לדבריו מדברי הרמב"ם (הל' שבת פ"ל ה"ב) שכתב איזהו כבוד כו' יושב בכבוד ראש ומיחל להקבלת פני השבת וכו'. מהלשון 'כבוד ראש' משמע שנדרשת מהיהודי התבוננות במעלת וחשיבות השבת. מכאן גם מובן אמאי הרי"ף מייתי לדברי אגדה בגודל מעלת האוכל ג' סעודות, והרי דרכו של הרי"ף בספרו להביא רק פסקי ההלכה ולהשמיט עניני אגדה. והענין הוא שזה חלק מההלכה עצמה, כלומר שבאכילה בסעודה נדרשת ההכרה במעלת השבת.

עפ"י דברי כת"ר מתורצת קושיא עצומה על הזוהר הק'. בפ' יתרו (ח"ב דף פ"ח ע"א) מביא הזוהר מאמר ארוך ומקיף בו מבאר את המעלות העצומות שיש לבני ישראל שאוכלים ג' סעודות בשבת: משפיעים שובע ועונג בעולם (ישתכח שבעא וענוגא

בהאי יומא בעלמא), מראים שהם בני המלך (אשתמודעון ישראל דאינון בני מלכא), מראים שנשמותיהם נמשכו מהיכל המלך (אינון מהיכלא דמלכא), מראים שנשמותיהם הם מזרע קודש דישראל (זרעא קדישא דישראל), נקראים בעלי האמונה (אינון בני מהימנותא). ומי שמחסיר סעודה אחת מהג' סעודות גורם לפגם גדול בעולמות העליונים ונותנים עליו חומרת דין הגיהנום (אחזי פגימותא לעילא וכו' ויהבין עלי' חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם וגר').

והנה בתוך המאמר עצמו עובר הזוהר לבאר את מעלת סעודת היו"ט והראש חודש על פני סעודת השבת, שביו"ט ור"ח צריך היהודי לשמוח ולשמח עניים ומסכנים, ואם הוא שמח לבדו ולא משמח אחרים עונשו גדול מאוד (בכלהו שאר זמנין וחגיגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני. ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני עונשי' סגי). ועליו נאמר "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם", כלומר שהסעודה נחשבת ח"ו אצל הקב"ה כפרש. ואם בשבת הוא אכל ושמח לבד, ולא שימח עניים ומסכנים, אעפ"כ לא נותנים לו עונש על כך (ואי איהו בשבתא חדי, אע"ג דלא יהיב לאחרא, לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגיגין).

ומדייק הזוהר, כתוב בפסוק "פרש חגיכם" ולא 'פרש שבתכם', כלומר שהחיוב לשמח עניים על שולחנו הוא רק ביו"ט, משא"כ בשבת. דהיינו אם בשבת הוא אכל לבד ולא שימח עניים – אין לו עוון בכך. ולכן כתוב "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי", כלומר רק בסעודות ר"ח ויו"ט ישנו החיוב לשמוח ולשמח עניים על שולחנו. ואם הוא לא עשה כן הקב"ה שונא אותו.

וב"פני משה" על הזוהר הקשה ד' קושיות: א. מדוע באמצע מאמר המבאר את המעלות העצומות של סעודות השבת מצא לנכון הזוהר לבאר את מעלת סעודת היו"ט ור"ח על פני סעודת השבת? ב. מדוע בשבת אין הסעודה נחשבת אצלו כפרש, הרי מעלת הסעודה בשבת גבוהה לאין ערוך מסעודת היו"ט, כפי שהזוהר עצמו מבאר במאמר זה? ג. לכאורה גם בשבת היה מקום לחייב את היהודי לזמן עניים על שולחנו, שהרי יש עליו חיוב של

עונג שבת. ולכן היה מקום לאמר: כשם שיש חיוב להתענג על השבת במאכל ובמשתה, כך יש חיוב לענג עניים במאכל ובמשתה?

ד. לכאורה יש בזה סתירה מיני' ובי'. אחרי שהזהר מסביר את החיוב שיש ביו"ט לזמן עניים על שולחנו, משא"כ בשבת, מסיק הזהר שהשבת שייכת רק לבני ישראל (ובגיני כך כתיב "ביני ובין בני ישראל"), ולכן נותנים ליהודי בשבת נשמה יתירה, עליונה מאוד כדוגמת העולם הבא (יהבין לי' נשמתא אחרא, נשמתא עילאה, נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי). אתמהה!!!

ומתרץ ה"פני משה" שהיא הנותנת. כלומר מכיוון שמעלת השבת היא כל כך גבוהה, והאוכל ג' סעודות בשבת (ומתבונן באכילתו בגודל מעלת השבת) מתעלה למדרגה רוחנית כל כך עליונה, לכן לא חייבה אותו התורה לזמן עניים על שולחנו, כפי שיבואר להלן.

תחילה וראש יש להבין מדוע הזהר קורא לסעודת השבת "סעודת האמונה השלמה" (סעודתא דמהימנותא שלימתא), מה שייך אמונה בהקב"ה לאכילה גשמית? כדי להבין זאת שואל הזהר: במקום אחד כתוב "ויברך אלקים את יום השביעי", ואילו לגבי המן כתוב "ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו". מכיוון שבשבת לא ירד המן, איזה ברכה מצויה בו? וע"ז מתרץ שכל הברכות הכי עליונות נמשכות משבת.

וממשיך ושואל: אם כן לכאורה הקושיא עוד יותר מתחזקת, שהרי דווקא משום כך היה ראוי שירד המן בשבת, ולא סתם, אלא מן מרובה ביותר? ומתרץ הזהר שיום השבת הוא כל כך נעלה, שהוא משפיע ברכות לכל ששת ימי השבוע הרוחניים. וכל יום ויום מקבל ברכתו מיום השבת ומשפיע שפע של מזונות לעולם הזה.

ובזה נבחנת האמונה של היהודי בהקב"ה, שהרי הוא מצווה לשבות ממלאכתו ביום השבת, ולכאורה נגרם לו עי"ז חסרון כיס. לדוגמא בעל עסק. מכיון שהעסק שלו סגור בשבת, אין לו

הכנסות ממכירות, ונגרם לו הפסד גדול. אם כך איזה ברכה יש כאן?

על זה מסביר הזוהר, שיהודי שיש לו אמונה בהקב"ה מאמין שלא זו בלבד שלא נגרע מההכנסות הכספיות ביום השבת, אלא יתירה מזו. עצם השביתה ממלאכה היא הממשיכה שפע ברכות לכל עסקיו במשך ימות השבוע. ולכן ברגע שהיהודי עורך שולחנו ביום השבת בג' סעודות, שמח בהם ומודה להקב"ה על כל הטוב והשפע שקיבל באותו השבוע - בזה הוא מראה את גודל האמונה שיש לו בהקב"ה. וע"י האכילה בג' הסעודות בשבת וההתבוננות בגודל מעלת היום הוא גורם שפע ברכה והצלחה בכל עסקיו.

זהו ההבדל העיקרי בין ג' הסעודות בשבת, בהם נדרשת ההתבוננות בגודל מעלת היום, לבין הסעודות ביום טוב, בהם לא נדרשת מהיהודי התבוננות מסוג זה. לכן אם הוא אכל הסעודות ביו"ט ללא התבוננות כלל במעלת היום, בכל זאת נחשבת לו הסעודה כמצוה. אלא שביו"ט יש לו מצוה אחרת והיא לשמח עניים על שולחנו (לחדי ולמחדי למסכני). ואכן בדרך הטבע רואים שאדם שמסובים על שולחנו אחרים, הוא משתדל ככל יכולתו לשמח אותם ולדאוג לכל צרכיהם. מסיבה זו אי אפשר היה לדרוש ממנו שגם יתבונן במעלת היום, אלא סגי בהזמנת עניים בלבד.

וחזור הזוהר ומסביר את גודל מעלת השבת, שהאוכל ג' סעודות עם ההתבוננות בגודל מעלת היום מראה בזה שהוא מזרע קודש דישראל (זרעא קדישא דישראל), ולכן השבת יקרה וחשובה יותר מכל שאר הזמנים והחגים (שבתא אתיקר מכל שאר זמנין וחגינין). אעפ"י שכאמור לעיל אין בה החיוב לזמן עניים שיאכלו על שולחנו.

ובזה יתורצו השאלות על מאמר הזוהר. א. הסיבה שהזוהר הסביר החיוב שיש בסעודת היו"ט על פני סעודת השבת, באמצע מאמר המבאר את מעלת השבת, היא כדי להדגיש עוד יותר את גודל מעלת הג' סעודות בשבת, שדוקא בהם נדרשת התבוננות מעמיקה בגודל מעלת היום.

ב. זו הסיבה שאם היהודי אכל סעודות השבת לבד, ולא הזמין עניים לסעוד על שולחנו - אין הסעודות האלה נחשבות אצל הקב"ה כפרש ח"ו.

ג. מכיון שענין ההתבוננות במעלת היום היא כל כך חשובה, לכן פטרה אותו התורה מלזמן עניים על שולחנו. וזאת כדי שלא יהיו לו הפרעות בהתבוננות הזו, שהיא חלק ממצות הסעודה.

ד. מכאן גם מובן מדוע הזהר מפליג בשבח ומעלת הג' סעודות בשבת וקורא להם "סעודות האמונה השלמה" (סעודתא דמהימנותא שלימתא), משום שבסעודות אלה נדרשת ההתבוננות בגודל מעלת השבת בכלל, ובענין הבטחון בפרנסה בפרט. וממשיך הזהר ומדגיש שענין זה שייך רק אצל בני ישראל ולא אצל עכו"ם. ובגיני כך כתיב "ביני ובין בני ישראל". מכיוון שמעלותיהם של ג' הסעודות כל כך גבוהות, לכן נותנים ליהודי בשבת נשמה יתירה, עליונה מאוד.

מסיבה זו אמר רשב"י שלפני כל סעודה וסעודה צריך היהודי לאמר: "אתקיננו סעודתא דמהימנותא", כלומר שהוא צריך לאמר לבני ביתו: "התקיננו וערכו את סעודת האמונה".

יה"ר מהשי"ת שנוכה לאכול בכל שבת ג' הסעודות עם ההתבוננות הנדרשת בגודל מעלת היום בכלל, ובגודל חשיבות הסעודות בפרט, ונוכה לחיי עוה"ב. אכ"ר.

ביקרא דאורייתא

משה הלל זרי